

Monitor actieprogramma Tel mee met Taal 2016-2018

Tussenrapportage 2017

Module Leesbevordering - Actielijn 3

Opdrachtgever: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Rotterdam, 6 November 2017

Monitor actieprogramma Tel mee met Taal 2016-2018

Tussenrapportage 2017

Module Leesbevordering - Actielijn 3

Opdrachtgever: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Rotterdam, 6 November 2017

Inhoudsopgave

1	Introductie Tel mee met Taal	7
2	Beschrijving Leesbevordering- Actielijn 3	11
3	Onderzoeksaanpak Leesbevordering - Actielijn 3	15
3.1	Evaluatiekader	15
3.2	Onderzoeksvragen	16
3.3	Bronnen/ Methoden	16
4	Uitkomsten Leesbevordering - Actielijn 3	19
4.1	Aantal kinderen bereikt door Kunst van Lezen	19
4.2	BoekStart	20
4.2.1	BoekStart voor Baby's	20
	Aantal openbare bibliotheken dat BoekStart voor baby's uitvoert	20
	Aantal ouders dat over BoekStart is geïnformeerd	20
4.2.2	BoekStart in de kinderopvang	21
4.3	De Bibliotheek op school	22
	Aantal openbare bibliotheken dat het programma de Bibliotheek op school uitvoert	22
	Aantal leerlingen bereikt via Bibliotheek op school	22
4.4	Bereik van laagtaalvaardige doelgroepen	23
4.5	Effecten van het programma Kunst van Lezen	24
4.6	Leesbevorderingsnetwerken	25
5	Conclusie Leesbevordering - Actielijn 3	27

1 Introductie Tel mee met Taal

Er zijn in Nederland grote groepen mensen die de Nederlandse taal onvoldoende beheersen, ofwel laaggeletterd zijn. Laaggeletterden hebben moeite zelfstandig te functioneren in de maatschappij of in het werk omdat ze problemen ervaren met lezen, schrijven, omgaan met cijfers en het gebruik van alledaagse technologie. Daardoor ondervinden ze bijvoorbeeld belemmeringen bij het schrijven van een sollicitatiebrief, het aanvragen van toeslagen of bij het lezen van bijsluiters van medicijnen.¹ Ongeveer één op de negen Nederlanders tussen de 16 en 65 jaar is laaggeletterd². Van deze groep is bijna 70% van Nederlandse afkomst.

Er zijn grofweg twee groepen die een beperking ervaren op het gebied van taal: het kan hier gaan om autochtone laaggeletterden (NT1; Nederlands als eerste taal), waarbij de achterliggende problematiek vaak geassocieerd is met een laag opleidingsniveau (en gecombineerd kan zijn met leerproblemen) en anderstaligen (NT2; Nederlands als tweede taal), waarbij de achterliggende problematiek vooral de gebrekkige beheersing van het Nederlands is.

In 2015 is op initiatief van de ministeries van OCW, SZW en VWS gestart met het actieprogramma **Tel mee met Taal 2016-2018** om een extra impuls te geven aan het bestrijden en voorkomen van laaggeletterdheid. Binnen het actieprogramma wordt laaggeletterdheid bij volwassenen aangepakt en, om laaggeletterdheid op latere leeftijd te voorkomen, wordt preventief ingezet op het voorkomen van taalachterstanden bij kinderen. Door de inzet op preventie van toekomstige laaggeletterdheid bij kinderen, worden zij vaardigere lezers als ze volwassen zijn en wordt de kans op overdracht van laaggeletterdheid naar volgende generaties verkleind. Om de effectiviteit van de ondersteuning te vergroten, zet het actieprogramma sterk in op het bevorderen van structurele samenwerking van partners op lokaal en regionaal niveau.

Het actieprogramma bouwt voort op eerdere inspanningen en investeringen van het kabinet op het gebied van taal. Zo vonden er bijvoorbeeld investeringen plaats in de voor- en vroegschoolse educatie ter voorkoming van taalachterstanden en is gewerkt aan het verbeteren van het taalbeheersingsniveau van leerlingen in het primair, voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs. Bijstandsgerechtigden worden gestimuleerd hun taalvaardigheid te versterken door de invoering van een taaleis. Gemeenten hebben daarnaast door de wetswijziging voor de volwasseneneducatie meer mogelijkheden om maatwerk te bieden aan laaggeletterde volwassenen. En in de nieuwe Bibliotheekwet vormen leesbevordering en de bestrijding van laaggeletterdheid een belangrijke invulling van de kernfuncties lezen en literatuur en informatie en educatie.³

Binnen het actieprogramma zijn effectieve bestaande programma's voortgezet en uitgebreid en nieuwe initiatieven ontwikkeld.

¹ Ministeries van OCW, SZW en VWS (2016). Kamerbrief 5 februari 2016: Digitale laaggeletterdheid en structurele aanpak in actieprogramma *Tel mee met Taal*.

² <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/volwasseneneducatie/inhoud/laaggeletterdheid>.

³ Ministeries van OCW, SZW en VWS (2015). Actieprogramma *Tel mee met Taal*.

Het programma bestaat uit vijf actielijnen⁴:

1. Lokale netwerkaanpak;
2. Stimuleren van taalakkoorden en taalscholing op de werkvloer;
3. Leesbevordering;
4. Innovatieve projecten (experimenten);
5. Kennis, Netwerken en Communicatie.

Binnen **actielijn 1** wordt met het in 2012 door Stichting Lezen ontwikkelde netwerkprogramma *Taal voor het Leven* gewerkt aan het ontwikkelen en versterken van regionale taalnetwerken om de aansluiting tussen het plaatselijk taalaanbod en de behoefte van de doelgroep beter aan te laten sluiten. Partijen in de regio worden ondersteund met landelijk ontwikkelde cursus- en wervingsmaterialen die aansluiten op de leervraag van laaggeletterden.

Actielijn 2 draagt bij aan de verduurzaming van opgezette regionale taalnetwerken door het inzetten op het afsluiten van regionale en lokale taalakkoorden in de arbeidsmarktregio's. Via de taalakkoorden maken gemeenten en andere partijen afspraken over het voorkomen van taalachterstanden en het bestrijden van laaggeletterdheid. Naast regionale taalakkoorden wordt er binnen deze actielijn ook gewerkt aan het stimuleren van het landelijke Taalakkoord Werkgevers. Doel van dit taalakkoord is dat werkgevers actief aan de slag gaan met het versterken van de taalvaardigheid van werknemers. Ter versterking van de effectiviteit van de regionale en lokale taalakkoorden en het Taalakkoord Werkgevers is er tot slot een stimuleringsbudget beschikbaar gesteld. Dit stelt partijen binnen een regionaal of lokaal taalakkoord in staat concrete op maat gemaakte trajecten aan te bieden aan laaggeletterden. Het biedt daarnaast werkgevers de mogelijkheid taalcursussen aan werknemers aan te bieden.

Voor een effectieve aanpak gaat het bestrijden van laaggeletterdheid hand in hand met het voorkómen van achterstanden en laaggeletterdheid. Het inzetten op lezen en voorlezen heeft immers een bewezen positief effect op taalvaardigheid.⁵ Binnen **Actielijn 3** zet Stichting Lezen daarom in samenwerking met de Koninklijke Bibliotheek in op leesbevordering van alle kinderen, middels het programma Kunst van Lezen. Dit is in 2008 door de partijen samen ontwikkeld. Met deze actielijn wordt gewerkt aan het doorbreken van de vicieuze cirkel van laaggeletterdheid binnen gezinnen.

Actielijn 4 legt de verbinding tussen taal en (nieuwe) onderwerpen waar taalvaardigheid een rol speelt, zodat moeilijk bereikbare groepen beter bereikt worden en er meer effect behaald kan worden. Diverse projecten, opgezet met regionale en lokale partijen, en gericht op preventie of curatie, geven inzicht in welke praktijken en randvoorwaarden het meest effectief zijn.

Actielijn 5 is ondersteunend aan de 4 eerdere actielijnen. Met landelijke kennisopbouw en kennisdeling, een landelijk taalnetwerk en samenwerking binnen het Rijk ondersteunt deze actielijn de regionale en lokale aanpak.

Een beperkte taalvaardigheid heeft negatieve persoonlijke gevolgen die doorwerken in maatschappij en economie. Door een gebrek aan zelfredzaamheid hebben mensen bijvoorbeeld moeite met het op orde krijgen en houden van hun financiën⁶. Maar ook een slechtere (ervaren) gezondheid⁷ en slechtere arbeidsmarktperspectieven⁸ behoren tot de gevolgen van gebrekkige zelfredzaamheid.

⁴ Ministeries van OCW, SZW en VWS (2015). Actieprogramma *Tel mee met Taal*.

⁵ Broekhof, K. en Nijhof-Broek, M. (2014). Meer voorlezen, beter in taal., Broekhof, K. (2014). Meer lezen, beter in taal.

⁶ ECBO i.s.m. ROA (2016). Over de relatie tussen laaggeletterdheid en armoede.

⁷ Nivel (2015). Laaggeletterdheid en Gezondheid. Stand van zaken.

⁸ ROA i.s.m Maastricht University (2016). De arbeidsmarktperspectieven van laaggeletterden in Nederland tot 2020.

De betrokken ministeries willen synergie creëren door diverse terreinen waar taal een rol speelt met elkaar te verbinden in het actieprogramma. De actielijnen in *Tel mee met Taal* richten zich waar mogelijk op die domeinen waar de grootste problemen rondom taalachterstanden en laaggeletterdheid spelen en waar nieuwe verbindingen tussen organisaties het meest kansrijk zijn. Dit zijn:

- **Het gezin.** Laaggeletterdheid gaat vaak van generatie op generatie. Door in te zetten op het gezin kan deze vicieuze cirkel doorbroken worden;
- **Arbeidsmarkt.** Een betere taalbeheersing versterkt iemands arbeidsmarktpositie. Men vindt sneller een baan en kan op een hoger niveau, en op een veiligere manier, werkzaamheden verrichten. Voor een werkgever versterken taalvaardige arbeidskrachten de positie van een bedrijf in de concurrerende economie omdat zij flexibeler zijn en duurzamer inzetbaar;
- **De gezondheid(-zorg).** Laaggeletterdheid beperkt mensen in het vinden en vervolgens toepassen van informatie over ziekte, gezondheid en gezond leven.

De 5 actielijnen dragen gezamenlijk bij aan het behalen van de hoofddoelstellingen van het actieprogramma⁹:

1. De aanpak van laaggeletterdheid is gericht op het verhogen van de zelfredzaamheid, participatie en/of ontwikkelingsmogelijkheden van mensen die hierin worden geremd vanwege beperkte taal-, reken-, en digitale vaardigheden.
2. In elke arbeidsmarktregio komt tussen gemeenten en lokale partners een duurzame samenwerking tot stand om de laaggeletterdheid te voorkomen en aan te pakken.
3. In de periode 2016-2018 verbeteren tenminste 45.000 Nederlanders hun taalbeheersing zodanig dat zij aantoonbaar beter scoren op taalbeheersing en maatschappelijke participatie, waaronder arbeidsdeelname.
4. In 2018 worden in totaal 1 miljoen jonge kinderen tot en met de basisschoolleeftijd bereikt met leesbevorderingsactiviteiten, zodat hun taalvaardigheid en leesplezier toenemen.

Deze tussenrapportage is onderdeel van een monitor en kijkt in hoeverre het actieprogramma op weg is om de geformuleerde doelstellingen te behalen. Aan het einde van het actieprogramma volgt een eindrapportage waarin besproken wordt of de doelstellingen van het actieprogramma zijn behaald.

De [hoofdvragen](#) van de monitor zijn als volgt:

1. Wat is het bereik en het effect van het actieprogramma *Tel mee met Taal* in zijn geheel en van de actielijnen afzonderlijk?
2. Zijn de hoofddoelstellingen en de beoogde resultaten zoals benoemd in het actieplan *Tel mee met Taal* bereikt in de periode 2016 tot en met 2018?

De voorliggende rapportage heeft specifiek betrekking op actielijn 3: Leesbevordering en leesplezier. Voor de andere actielijnen zijn aparte rapportages beschikbaar. Ook is er een basisrapport waarin de hoofdlijn van de vijf actielijnen is opgenomen en ook een managementsamenvatting.

⁹ In de onderzoeksverantwoording in de bijlage hebben we een overzicht van alle doelstellingen per actielijn opgenomen.

2 Beschrijving Leesbevordering- Actielijn 3

Actielijn 3 van Tel mee met Taal is een voortzetting van het programma Kunst van Lezen¹⁰. Dit is een landelijk leesbevorderingsprogramma bestaande uit drie onderdelen:

- BoekStart voor baby's en BoekStart in de Kinderopvang, 0-4 jaar;
- De Bibliotheek op school in het primair onderwijs en voortgezet onderwijs (4-18 jaar);
- Landelijke, regionale en lokale leesbevorderingsnetwerken tussen bibliotheken, overheden, consultatiebureaus, kinderopvang- en onderwijsinstellingen.

Kunst van Lezen gaat uit van de (bewezen) veronderstelling dat voorlezen vanaf zeer jonge leeftijd en veel vrij lezen door schoolgaande kinderen, onmisbaar is om plezier in lezen te ontwikkelen en de leesmotivatie te bevorderen. Leesgemotiveerde kinderen zijn aantoonbaar taalvaardiger dan kinderen die niet voorgelezen worden of weinig vrij lezen.

Met Kunst van Lezen krijgen kinderen en jongeren in de leeftijd van nul tot twintig jaar in een doorgaande leeslijn structureel te maken met leesbevordering en literatuureducatie.

Leesbevordering is namelijk alleen effectief bij een structurele aanpak. De structurele aanpak houdt in dat leesbevorderingsactiviteiten aansluiten of ingebed zijn in het dagprogramma (0-4 jaar) of het onderwijscurriculum (4-18 jaar).

Kunst van Lezen baseert zich bij zowel BoekStart als de Bibliotheek op school op vier pijlers die samen het woord LEES vormen:

- Leesomgeving (ook aandacht voor een goede collectie die past bij de te bereiken populatie);
- Expertise (investeren in deskundigheidsbevordering van zowel bibliotheekmedewerkers als personeel in de kinderopvang en het onderwijs);
- Evidentie (brochures, wetenschappelijk onderzoek, monitoring);
- Samenwerking (strategische samenwerking is de kern om te bewerkstelligen dat programma's als BoekStart en de Bibliotheek op school niet vrijblijvend maar duurzaam worden uitgevoerd).

Kunst van Lezen laat deze pijlers binnen de lokale uitvoering idealiter allemaal aan bod komen om tot zo goed mogelijke resultaten te komen.

Kunst van Lezen

In de periode 2008-2011 heeft de Stichting Lezen, eerst samen met Vereniging Openbare Bibliotheken en vanaf 2010 met het Sectorinstituut Openbare Bibliotheken, in opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, met het programma Kunst van Lezen een extra impuls gegeven aan het reguliere leesbevorderingsbeleid. Dat eerste actieprogramma is succesvol verlopen en daarom vervolgd met het Actieplan Kunst van Lezen 2012-2015. Per 1 januari 2015 zijn de taken van het Sectorinstituut Openbare Bibliotheken overgegaan naar de Koninklijke Bibliotheek.

BoekStart (voor baby's) en de Bibliotheek op school (primair onderwijs) zijn in beide periodes uitgevoerd. In 2010 is door de toenmalige staatssecretaris van Onderwijs geconcludeerd, dat beide programma's zich hebben ontwikkeld van kleine schaal naar landelijk overdraagbare modellen. Tussen 2008 en 2016 is het aantal naar bibliotheken verzonden BoekStartkoffertjes gegroeid van 2.500 naar 56.500 (ongeveer een derde van alle baby's werd hiermee bereikt). Het aantal scholen dat deelnam aan de Bibliotheek op school groeide van 70 (1%) naar 2.534 (38%).

¹⁰ <http://www.kunstvanlezen.nl>.

BoekStart voor baby's is in 2008 gestart. Als een baby ongeveer drie maanden oud is, krijgen ouders van de gemeente of via het consultatiebureau een brief met een waardebon voor een BoekStartkoffertje met daarin twee boekjes en informatie over het voorlezen aan baby's. Een waardebon in de koffer biedt een gratis lidmaatschap aan de baby in de plaatselijke bibliotheek. Na een pilot in 2011 volgde in 2012 de officiële lancering van BoekStart in de kinderopvang. Dit programma is een uitbreiding van BoekStart voor baby's en richt zich op nul tot vierjarigen in kinderdagverblijven en peuterspeelzalen.

De Bibliotheek op school is ontstaan als reactie op de ontwikkeling dat kinderen minder lezen en minder vaak lid zijn van een bibliotheek. Met het programma de Bibliotheek op school zijn bibliotheken en scholen voor primair en voortgezet onderwijs een strategische samenwerking aangegaan ter bevordering van het lezen, de taalontwikkeling en de mediawijsheid van kinderen.

De Bibliotheek op school houdt in dat¹¹:

- er een actuele en gevarieerde (boeken)collectie in de school komt;
- bibliotheek, schoolbestuur en gemeente samenwerken aan een gedeelde visie op leesbevordering en concrete doelen afspreken om dit samen te realiseren;
- er een professionele leesconsulent van de bibliotheek in de school komt, die de leescoördinator en het team van de school ondersteunt en begeleidt;
- jaarlijkse doelen worden gesteld op basis van gemonitorde resultaten;
- activiteiten jaarlijks worden beschreven in een lees- en mediaplan zodat er een structurele aanpak ontstaat;
- er in alle groepen dagelijks aandacht is voor vrij lezen, voorlezen en praten over boeken en dat er activiteiten (ook voor ouders) zijn om ouders bij leesbevordering te betrekken. Daarnaast is er aandacht voor informatievaardigheden/mediawijsheid;
- er gebruik wordt gemaakt van een digitaal portaal dat helpt bij het zoeken en registreren van boeken, het stimuleren van lezen, het bijhouden van de leeshistorie en het vinden van betrouwbare informatie.

Het derde onderdeel, de **leesbevorderingsnetwerken**, fungeert als schil om de twee andere programmaonderdelen. Het is van belang dat de programma's deel uitmaken van de netwerkstructuur op landelijk, provinciaal en gemeentelijk niveau. BoekStart en de Bibliotheek op school moeten ook de komende jaren met name op lokaal niveau structureel en duurzamer verankerd worden binnen zoveel mogelijk bibliotheekorganisaties, kinderopvang- en onderwijsinstellingen en aansluitend binnen andere instellingen die meer gericht zijn op het welzijn van kinderen en gezinnen, zoals bijvoorbeeld consultatiebureaus. Actieve, structurele netwerkvorming is daartoe op alle niveaus relevant. Met name de lokale strategische leesbevorderingsnetwerken zijn van belang, omdat daar het beleid bepaald wordt en financiën worden vrijgemaakt.

Doel van de netwerken is een platform te bieden aan relevante partijen op het vlak van taal en lezen voor het uitwisselen van kennis en ervaringen en het samen ontwikkelen van een integrale visie op de aanpak van leesbevordering in kinderopvang en het onderwijs. Daarbij staat verankering van de programmalijnen van Kunst van Lezen in het beleid van Bibliotheken en de met hen samenwerkende instellingen centraal.

Het programma richt zich op netwerken op vier niveaus¹²:

1. Een horizontaal strategisch netwerk;
2. Een horizontaal beleidsmatig netwerk;

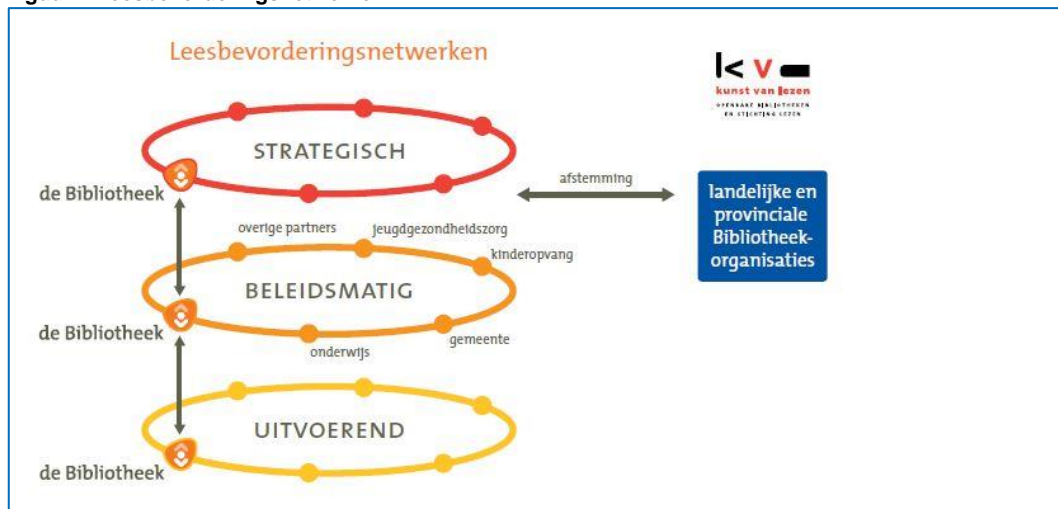
¹¹ <https://bibliotheek.debibliotheekopschool.nl/over-de-bibliotheek-op-school.html>.

¹² http://www.kunstvanlezen.nl/index.html?page_id=4004.

3. Een horizontaal uitvoerend netwerk;
4. Een verticaal intern netwerk.

De samenhang tussen de vier niveaus wordt geïllustreerd door Figuur 1.

Figuur 1 Leesbevorderingsnetwerken

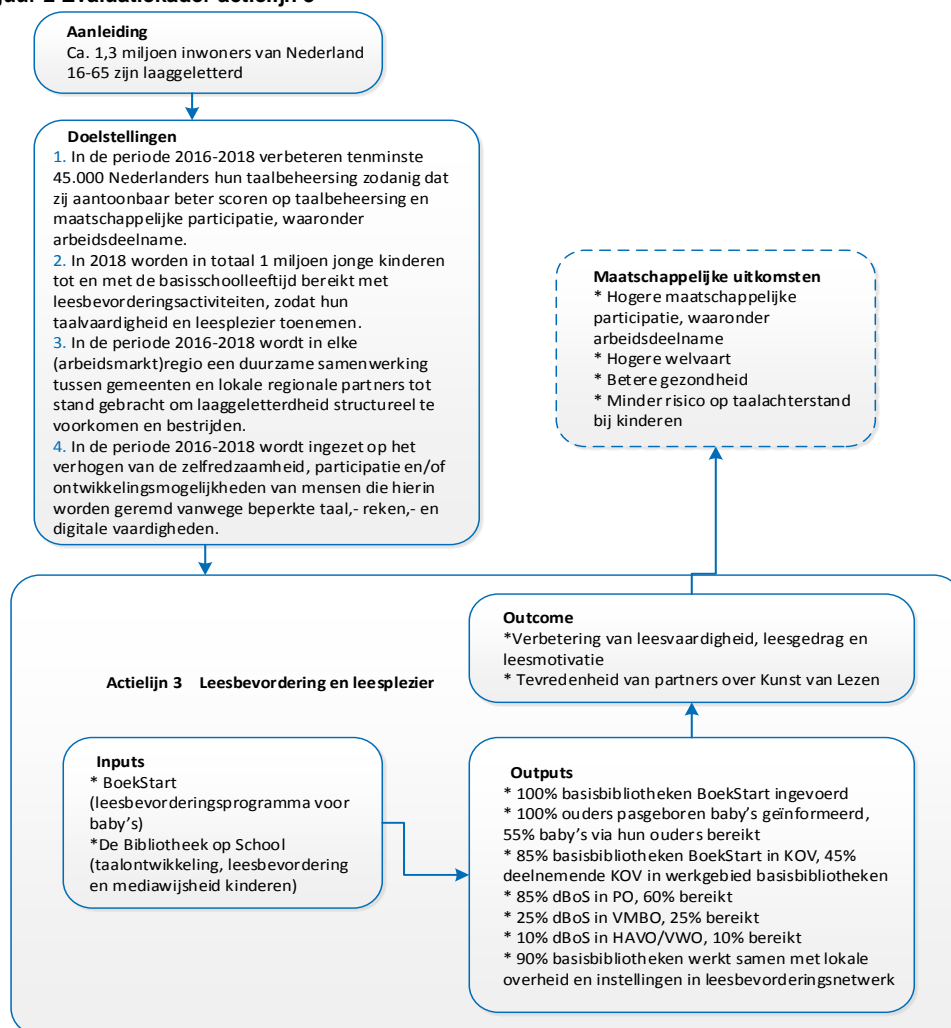
Bron: Stichting Lezen.

3 Onderzoeksaanpak Leesbevordering - Actielijn 3

3.1 Evaluatiekader

In deze evaluatie werken we vanuit een evaluatiekader dat is opgesteld door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen in overleg met Kunst van Lezen. We toetsen of en hoe de ingezette instrumenten (inputs) leiden tot de beoogde uitkomsten van de actielijn. De beoogde uitkomsten zijn soms op het niveau van directe opbrengsten (outputs) geformuleerd, bijvoorbeeld het aantal bibliotheken dat BoekStart heeft ingevoerd. Soms zijn zij op het niveau van resultaten (outcome) geformuleerd, bijvoorbeeld de verbetering van leesmotivatie. De informatie over alle actielijnen zorgt voor inzicht in de mate waarin het behalen van de doelstellingen van het programma op schema ligt. In de figuur hieronder zijn de aanleiding en doelstellingen van Tel mee met Taal weergegeven alsmede de gedefinieerde inputs, outputs en outcome van Actielijn 3.

Figuur 2 Evaluatiekader actielijn 3

3.2 Onderzoeksvragen

Met de hoofdoelstellingen van het actieprogramma in het achterhoofd is door het ministerie voor actielijn 3 een aantal beoogde resultaten opgesteld¹³. **De hoofdambitie voor actielijn 3 komt overeen met een van de hoofdoelstellingen van het actieprogramma: in de periode 2018 worden in heel Nederland tenminste 1 miljoen kinderen via Kunst van Lezen bereikt met leesbevorderingsactiviteiten, zodat hun taalvaardigheid en leesplezier toenemen.** Om dit te kunnen bereiken wordt er nagestreefd dat alle openbare bibliotheken¹⁴ het programma BoekStart hebben ingevoerd en dat zij alle ouders met pasgeboren baby's informeren en meer dan de helft van de ouders ook daadwerkelijk bereiken. Daarnaast wordt ingezet op het uitbreiden van BoekStart in de kinderopvang en de Bibliotheek op school zodat meer kinderen en jongeren bereikt gaan worden. Tot slot wordt samenwerking binnen een leesbevorderingsnetwerk tussen openbare bibliotheken en lokale overheid en instellingen gestimuleerd. De ondersteuning aan de geplande 1 miljoen kinderen is succesvol wanneer alle partners van Kunst van Lezen tevreden zijn over het programma en de samenwerking en wanneer kinderen en jongeren meer lezen en gemotiveerder zijn om te lezen. Gelieerd aan deze doelstellingen is een aantal onderzoeksvragen opgesteld.

Onderzoeksvraag
3.1 Hoeveel openbare bibliotheken hebben <i>BoekStart</i> in het aanbod?
3.2 Hoeveel ouders: a. zijn over <i>BoekStart</i> geïnformeerd? b. hebben het <i>BoekStart</i> pakket opgehaald?
3.3 Hoeveel openbare bibliotheken voeren <i>BoekStart</i> in de kinderopvang uit?
3.4 Hoeveel kinderopvanginstellingen nemen gemiddeld deel aan <i>BoekStart</i> in een werkgebied van een openbare bibliotheek?
3.5 Hoeveel openbare bibliotheken voeren het programma de <i>Bibliotheek op school</i> , per schooltype (PO, havo/vwo, vmbo), uit?
3.6 Hoeveel leerlingen, per schooltype, zijn bereikt via de <i>Bibliotheek op school</i> ?
3.7 In hoeverre zijn bij <i>BoekStart</i> en de <i>Bibliotheek op school</i> laagtaalvaardige doelgroepen bereikt?
3.8 In hoeverre zijn met <i>BoekStart</i> de doelgroepen met een lage SES bereikt?
3.9 Hoeveel openbare bibliotheken werken samen met de lokale overheid en instellingen binnen een leesbevorderingsnetwerk?
3.10 Wat zijn de effecten van het programma <i>Kunst van Lezen</i> op baby's, peuters, leerlingen van het regulier basisonderwijs en vmbo voor wat betreft a. leesvaardigheid b. leesmotivatie c. leesgedrag
3.11 In hoeverre zijn partners van <i>Kunst van Lezen</i> tevreden over ¹⁵ : a. de geboden ondersteuning door <i>Kunst van Lezen</i> (Koninklijke Bibliotheek en Stichting Lezen)? b. De samenwerking met <i>Kunst van Lezen</i> ?

3.3 Bronnen/ Methoden

Om tot een antwoord te komen op bovenstaande onderzoeksvragen maken we gebruik van de volgende databronnen:

¹³ Doelstellingen en indicatoren Programma *Tel mee met Taal* 2016-2018.

¹⁴ Met een openbare bibliotheek wordt een 'openbare bibliotheekvoorziening' bedoeld, die kan bestaan uit een bibliotheekorganisatie met meerdere vestigingen. Voorheen werd de term basisbibliotheek gehanteerd.

¹⁵ Deze onderzoeksvraag zal alleen in de eindevaluatie meegenomen worden.

- Feitenrelaas 2017 Kunst van Lezen;
- Monitoring en evaluatieonderzoeksrapporten van externe partijen, bijvoorbeeld Kantar Public;
- Wetenschappelijk onderzoek.

4 Uitkomsten Leesbevordering - Actielijn 3

In dit hoofdstuk bespreken we in hoeverre de hoofddoelstelling en de subdoelstellingen van deze actielijn behaald zijn. We presenteren de uitkomsten van diverse onderzoeksvragen bij deze actielijn meer in detail.

4.1 Aantal kinderen bereikt door Kunst van Lezen

De hoofddoelstelling voor de derde actielijn is de volgende:

In 2018 worden in totaal 1 miljoen jonge kinderen tot en met de basisschoolleeftijd bereikt met leesbevorderingsactiviteiten, zodat hun taalvaardigheid en leesplezier toenemen.

De stand van zaken eind 2016 en de verwachtingen voor eind 2017 en 2018 zien er als volgt uit:

Figuur 3 Bereik Kunst van Lezen 2016 en verwachtingen voor eind 2017 en 2018

Bron: Stichting Lezen

Eind 2016 zijn er met de diverse onderdelen van Kunst van Lezen 676.000 kinderen tussen 0 en 12 jaar bereikt (dit is 67,6% van de doelstelling). Op basis van de ontwikkelingen in de voorafgaande jaren ligt het in de verwachting dat het programma eind 2018 waarschijnlijk het nagestreefde aantal kinderen zal bereiken (miljoen). Naast kinderen die direct bereikt worden met BoekStart en de Bibliotheek op school, worden ook leerlingen van scholen meegeteld die bibliotheken met andere leesbevorderingsactiviteiten trachten te bereiken. Het gaat hier bijvoorbeeld om educatieve programma's bij bibliotheken in de grotere Nederlandse steden die nu (vrijwel) niet meedoen met BoekStart in de kinderopvang en met de Bibliotheek op school. De Stichting Lezen verwacht dat er via deze activiteiten in 2017 en 2018 respectievelijk 115.000 en 150.000 leerlingen bereikt kunnen worden.

Op basis van de hoofddoelstelling is een aantal afgeleide bereikdoelstellingen geformuleerd. Hieronder worden beschreven hoe de programmalijnen zich kwantitatief hebben ontwikkeld volgens de vastgestelde indicatoren.

4.2 BoekStart

Voor BoekStart zijn voor de periode 2016-2018 diverse doelen opgesteld omtrent het aantal deelnemende openbare bibliotheken aan BoekStart voor baby's en BoekStart in de kinderopvang, zoals het aantal te informeren ouders en het aantal te bereiken kinderen via ouders of opvang.

4.2.1 BoekStart voor Baby's

Aantal openbare bibliotheken dat BoekStart voor baby's uitvoert

Ambitie eind 2018: 100%
Resultaat half 2017: 99,3%

De ambitie is dat eind 2018 in alle openbare bibliotheken het programma BoekStart is ingevoerd. Uit het Feitenrelaas Kunst van Lezen van juni 2017 blijkt dat er per 1 juli 2017 151 openbare bibliotheken zijn die relevant zijn voor deelname aan Kunst van Lezen¹⁶. Op één na doen al deze bibliotheken mee aan BoekStart voor baby's (99,3%).

Aantal ouders dat over BoekStart is geïnformeerd

Ambitie eind 2018:	100% (passief geïnformeerd)
Resultaat half 2017:	Schatting o.b.v. uitgereikte groeiboekjes: 96%
	Schatting o.b.v. onderzoek van Kantar Public: 84%

Het doel is om eind 2018 alle ouders met een pasgeboren baby te informeren over BoekStart. Hoeveel ouders er in 2016 zijn geïnformeerd over BoekStart is niet precies bekend omdat gemeenten en consultatiebureaus geen cijfers bijhouden over verstuurd brieven en vouchers. Een mogelijke indicator voor het aantal geïnformeerde ouders is het percentage ouders dat met het kind een consultatiebureau bezoekt en een groeiboekje ontvangt. In dit groeiboekjes wordt sinds 2017 aandacht besteed aan BoekStart en het belang van voorlezen aan baby's. Met een oplage van 165.000 exemplaren in 2017 en 172.520 geboren baby's in 2016¹⁷ kan geschat worden dat al bijna alle ouders van Nederlandse baby's een boekje ontvangen (96%)¹⁸. Deze groep ouders wordt op deze manier passief geïnformeerd over BoekStart, het is niet bekend of zij de informatie ook echt tot zich hebben genomen.

Om meer duiding te kunnen geven aan de bekendheid en het bereik van het BoekStartkoffertje heeft Stichting Lezen aan Kantar Public gevraagd om een onderzoek uit te voeren¹⁹. Aan het onderzoek hebben 819 respondenten met kinderen tussen de nul en drie jaar deelgenomen. 84% van hen bleek bekend te zijn met het koffertje, zij zijn dus actief geïnformeerd. Kantar Public heeft tevens gekeken naar het effect van sociaal-economische klasse. Onder de midden en hogere sociale klasse bleek 88% en 90% bekend te zijn met het koffertje, onder de lagere sociale klasse is dit 66%²⁰.

¹⁶ Feitenrelaas *Kunst van Lezen*. Juni 2017. P. 6 Per 1 juli 2017 zijn er 153 basisbibliotheken omdat De Meijerij dan is opgeheven. Van die 153 zijn er vier basisbibliotheken in Groningen die voor de *Bibliotheek op school* gelden als twee basisbibliotheken. Uiteindelijk komt het aantal hiermee neer op 151 basisbibliotheken.

¹⁷ Geboorte: kerncijfers per juni 2017. Centraal Bureau voor de Statistiek . <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=37422ned&D1=0&D2=0,10,20,30,40,62-66&HDR=G1&STB=T&VW=T>.

¹⁸ Feitenrelaas *Kunst van Lezen*. Juni 2017, p. 8

¹⁹ Kantar Public (2017). Het *BoekStartkoffertje*. Onderzoeksrapport 2017.

²⁰ De indeling is gebaseerd op een traditionele sociale klasse construct met een matrix van opleiding x beroep van kostwinner. De indeling in dit onderzoek Hoog = (A), Midden = (Bb & b1), Laag = (C & D). Zie voor toelichting: Frans. Louwen & Gerard van Meurs (2016) Sociale Klasse.

Aantal kinderen dat via de ouders met het BoekStart pakket in aanraking is gekomen

Ambitie eind 2018: 55% van de Nederlandse baby's
Resultaat 2015: Verhouding geboren kinderen/ uitgereikte koffertjes: 33,4%
Schatting o.b.v. een screening van Kantar public: 53%

Eind 2018 zou 55% van de Nederlandse baby's actief via de ouders bereikt moeten zijn met het BoekStartkoffertje. In 2016 zijn circa 56.500 koffertjes verstuurd naar Bibliotheken, in het eerste half jaar van 2017 zijn dit er 32.000.²¹ Wanneer we het aantal verzonden koffertjes in 2016 afzetten tegen het in 2016²² aantal geboren baby's van circa 172.520²³ dan is het aandeel 33%. In het Feitenrelaas Kunst van het Lezen van juni 2017 wordt vermeld dat de andere ruim 20% die eind 2018 via BoekStart actief bereikt dient te worden om de doelstelling te halen, bereikt gaan worden binnen de kinderopvang (waaronder kinderdagverblijven).

Uit het rapport van Kantar Public blijkt dat 53% van alle ouders het koffertje heeft opgehaald, tevens 63% van de ouders die aangaven bekend te zijn met het koffertje. Dat de percentages over het bereik hoger uitkomen in het onderzoek van Kantar Public dan lijkt uit het percentage op basis van de verstuurd BoekStartkoffertjes ligt vermoedelijk aan de zelfselectie onder de deelnemende respondenten aan het onderzoek.

Kijkend naar het gerealiseerde bereik (33,4%) en de beoogde doelstelling van 55% blijkt er nog ruim 20 procent gerealiseerd te moeten worden. Er is echter onvoldoende informatie beschikbaar om te beoordelen of de aangekondigde route via de kinderopvang eind 2018 een realistische aanvulling zal zijn voor het bereiken van de doelstelling.

4.2.2 BoekStart in de kinderopvang

Aantal openbare bibliotheken dat BoekStart in de kinderopvang uitvoert

Ambitie eind 2018: 85%
Resultaat half 2017: 88,1%

Uit het Feitenrelaas Kunst van Lezen komt naar voren dat het aantal openbare bibliotheken dat meedoet aan BoekStart in de kinderopvang groter is dan verwacht: 133 van de 151 voor het project relevante bibliotheken neemt reeds deel (88%). De doelstelling om 85% van de openbare bibliotheken in 2018 te bereiken is daarmee al in het voorjaar van 2017 behaald.

Het is de ambitie dat eind 2018 gemiddeld 45% van de kinderopvanginstellingen in een werkgebied van een openbare bibliotheek aan BoekStart deelneemt. Hoewel er momenteel geen cijfers bekend zijn over de percentages, geeft Stichting Lezen aan hiernaar in 2017 of 2018 onderzoek te doen. Wel zijn totaalcijfers bekend. In april 2017 faciliteerden 133 bibliotheken BoekStart voor 1.504 kinderopvanginstellingen. Hieronder bevonden zich 325 peuterspeelzalen en 1.179 kinderdagverblijven, hetgeen 16% is van het totale aantal kinderopvanglocaties, 20% van de peuterspeelzalen en 16% van de kinderdagverblijven. Via deze instellingen worden in het voorjaar van 2017 ongeveer 55.564 kinderen met BoekStart in de kinderopvang bereikt²⁴.

²¹ Inschatting van logistiek partner Buro Extern.

²² Het Feitenrelaas *Kunst van Lezen* rekent nog met de cijfers van 2015.

²³ <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=37422ned&D1=0&D2=0,10,20,30,40,62-66&HDR=G1&STB=T&VW=T>.

²⁴ Berekend o.b.v. gemiddeld aantal kinderen per school x 1.504 locaties in de kinderopvang die bereikt worden. De informatie is afkomstig van Stichting Lezen

4.3 De Bibliotheek op school

Voor het tweede programma binnen *Kunst van Lezen*, de *Bibliotheek op school*, zijn voor de periode 2016-2018 zijn de volgende doelen opgesteld omtrent het aantal deelnemende openbare bibliotheken aan de *Bibliotheek op school* voor de diverse niveaus en het aantal te bereiken kinderen.

Aantal openbare bibliotheken dat het programma de Bibliotheek op school uitvoert

Ambitie eind 2018: po: 85%
vmbo: 25%
havo/vwo: 10%
Resultaat eind 2016: po: 84,7%
vmbo: 20%

Uit het Feitenrelaas Kunst van Lezen komt naar voren dat 84,7% van de openbare bibliotheken eind 2016 deelneemt aan het programma 'de Bibliotheek op school primair onderwijs' (128 deelnemende openbare bibliotheken). Daarmee is de doelstelling van 85% bijna helemaal bereikt. Verder voeren 48 openbare bibliotheken het programma de Bibliotheek op school uit in het speciaal basisonderwijs. De 23 openbare bibliotheken die niet meedoen aan de Bibliotheek op school kiezen voor een eigen educatieve dienstverlening. Dat maakt het lastig voor Bibliotheek op school primair onderwijs om de ambitie voor meer aangesloten openbare bibliotheken nog hoger te stellen. Op dit moment is Kunst van Lezen aan het achterhalen hoe de alternatieve programma's op niet deelnemende openbare bibliotheken zijn vormgegeven en op welke wijze deze openbare bibliotheken eventueel ondersteund kunnen worden. Hun verwachting is dat enkele van deze openbare bibliotheken de Bibliotheek op school alsnog op enkele scholen zullen introduceren.

Eind 2016 voerden dertig openbare bibliotheken (20%) de Bibliotheek op school uit voor het vmbo. Aangezien het de ambitie is om een percentage van 25% te halen voor 2018, lijkt het erop dat dit haalbaar zal zijn. De programma's van Bibliotheek op school voor havo/vwo, mbo en de pabo zijn nog in ontwikkeling en cijfers zijn later in 2017 beschikbaar. De voor het vmbo en havo/vwo geformuleerde doelstellingen vallen daarom dan ook buiten de algemene hoofddoelstelling van *Tel mee met Taal*. De prioriteit ligt op het bereiken van kinderen t/m 12 jaar.

Aantal leerlingen bereikt via Bibliotheek op school

Ambitie eind 2018: po leerlingen in het werkgebied: 60%
vmbo leerlingen in het werkgebied: 25%
havo/vwo leerlingen in het werkgebied: 10%
Resultaat eind 2016: po leerlingen in het werkgebied: 43,5%

De Bibliotheek op school heeft als doelstelling om vóór eind 2018, 85% van de openbare bibliotheken en 60% van de leerlingen in het werkgebied van de bibliotheken bereiken. Op dit moment doet 43,5% van de scholen met haar leerlingen in het primair onderwijs mee aan Bibliotheek op school. Het lijkt er momenteel op dat de doelstelling, met nog 1,5 jaar te gaan, behaald zal kunnen worden.

De 128 openbare bibliotheken die de Bibliotheek op school po uitvoeren bedienden eind 2016 2.398 reguliere basisscholen. Daarvan hadden er 1.954 een contract voor de Bibliotheek op school en zaten 444 in het proces hiervoor. In het speciaal basisonderwijs gaat het om 137 scholen die bediend werden, waarvan 45 scholen in de acquisitiefase en 92 scholen met een contract. Met de

Bibliotheek op school wordt 37% van alle basisscholen en 49% van alle scholen in het speciaal basisonderwijs bereikt. In totaal gaat het om 562.500 kinderen (38 procent van alle basisschoolkinderen).²⁵

Voor het voorgezet onderwijs is het de doelstelling om voor eind 2018 in het vmbo 25% van de openbare bibliotheken te bereiken en 25% van de leerlingen binnen het werkgebied. In het havo/vwo is de doelstelling een bereik van 10% van de openbare bibliotheken en 10% van de leerlingen in het werkgebied. Het bereik in de werkgebieden gaat nader onderzocht worden eind 2017/ begin 2018.

Hoewel nog niet alle informatie beschikbaar is, is bekend dat op het vmbo eind 2016 ongeveer 46.000 leerlingen bereikt werden (12% van het totaal aantal leerlingen). Het ging hierbij om 30 openbare bibliotheken 55 scholen (20%). De Bibliotheek op schoolprogramma's voor havo/vwo, mbo en de pabo zijn nog in ontwikkeling en cijfers hierover volgen later.

4.4 Bereik van laagtaalvaardige doelgroepen

Het ministerie wil graag inzicht hebben in het bereik van laagtaalvaardige doelgroepen met Kunst van Lezen. Hoewel de programma's zich niet expliciet richten op laagtaalvaardige doelgroepen, zijn zij wel degenen die het meeste kunnen profiteren van het programma.

Voor de Bibliotheek op school geldt dat het contact met de ouders (een eventueel laagtaalvaardige doelgroep) altijd via de leerkrachten loopt en daarmee buiten het directe bereik valt van de Bibliotheek op school. Er is daarom geen specifieke doelstelling met betrekking tot het bereik afgesproken voor deze doelgroepen. Wel is geconstateerd dat meer inzicht in het bereik onder laagtaalvaardige doelgroepen nodig is via aanvullend onderzoek. In het kader daarvan is Kantar Public gevraagd om²⁶ bij het onderzoek naar de bekendheid en het bereik van het BoekStartkoffertje te kijken naar de verschillende sociale klassen. Hier kwam uit naar voren dat 56% van de ouders uit de lagere sociale klasse bekend is met het koffertje en dat 69% van deze ouders het ook daadwerkelijk ophaalt. Daarmee ligt het bereik op 38% van alle ouders uit de lagere sociale klasse. In de midden en hogere klassen ligt dat percentage op ongeveer 47%.

Voor de Bibliotheek op school is gekeken naar het aantal gewichtenleerlingen²⁷. Uit het Feitenrelaas Kunst van Lezen van 2017 blijkt dat de aan de Bibliotheek op school deelnemende scholen 1,12 procentpunt meer gewichtenleerlingen hebben dan de niet-deelnemende scholen. Het gaat dus om nagenoeg hetzelfde aandeel gewichtenleerlingen op de deelnemende en niet-deelnemende scholen. Met de Bibliotheek op school primair onderwijs worden dus, gemiddeld genomen, verhoudingsgewijs slechts iets meer leerlingen bereikt van wie de ouders lager opgeleid zijn (een vmbo basis- of kaderberoepsgerichte leerweg opleiding (of vergelijkbaar)).²⁸

²⁵ Vermenigvuldiging van het aantal scholen dat deelneemt met het gemiddelde aantallen leerlingen op een reguliere basisschool (224) en een basisschool in het speciaal onderwijs (187).

²⁶ Kantar Public (2017). Het *BoekStartkoffertje*. Onderzoeksrapport 2017.

²⁷ Scholen krijgen een bedrag per leerling. De hoogte van het bedrag is afhankelijk van het gewicht dat een leerling krijgt, dat afhankelijk is van het opleidingsniveau van de ouders. Gewicht 0 wordt toegekend aan kinderen van ouders die meer dan twee klassen/leerjaren mavo (c- of d-niveau), havo of vwo, dan wel vmbo gemengde leerweg of theoretische leerweg hebben gevolgd of een mbo, hbo of wo opleiding. Gewicht 0,3 wordt toegekend aan kinderen van ouders met maximaal lbo/vbo, praktijkonderwijs/lwoo of vmbo basis- of kaderberoepsgerichte leerweg of maximaal twee voortgezet onderwijs jaren aansluitend op het basisonderwijs. Gewicht 1,2 voor kinderen van ouders met max basisonderwijs of (v)so-zmlk.

²⁸ Het Feitenrelaas *Kunst van Lezen* uit juni 2017 meldt dat de deelnemende en niet-deelnemende scholen in de gewichtencategorie 0,3 een klein, maar significant verschil laten zien. Op basis daarvan is de conclusie dat met "deze analyses aannemelijk wordt gemaakt dat we met het programma de Bibliotheek op school in verhouding significant meer ouders bereikt worden met een laag opleidingsniveau hebben". Wij wijzen erop dat in dit geval statistische toetsen niet zo relevant zijn aangezien er niet met steekproefgegevens wordt gewerkt maar met populatiegegevens. De verschillen die worden geconstateerd zijn niet geschat op basis van steekproefgegevens dus ze zijn per definitie 'significant'. De essentie hier is de vraag of de verschillen voldoende groot (relevant) zijn.

	<i>De Bibliotheek op school - po</i>	<i>Niet - De Bibliotheek op school - po</i>
Gewicht 0	89.58%	90.7%
Gewicht 0.3	5.74%*	5.01%*
Gewicht 1.2	4.68%	4.32%

*Significant.

4.5 Effecten van het programma Kunst van Lezen

Eén van de onderzoeken die in opdracht van Kunst van Lezen wordt uitgevoerd kijkt naar de langetermijneffecten van BoekStart voor baby's²⁹. Uit de voorlopige resultaten blijkt dat kinderen in de BoekStart groep een grotere interesse hebben in voorgelezen worden dan kinderen die niet in aanraking zijn geweest met BoekStart. Deze kinderen bladeren vaker zelf door boeken, ze worden langer voorgelezen, zijn vaker lid van de bibliotheek en ze bezoeken vaker voorleesmiddagen in de bibliotheek of in de boekhandel. De BoekStart-ouders lezen zelf regelmatig en ze zijn vaker al in het eerste levensjaar van het kind met voorlezen gestart. Ook geven ze langere voorleessessies. Hieruit kunnen we concluderen dat BoekStart een positief leesklimaat stimuleert in gezinnen met jonge kinderen.

Het onderzoek kent een aantal beperkingen zoals het feit dat alleen ouders met een goede beheersing van het Nederlands zijn meegenomen³⁰. Verder vormen de resultaten (nog) geen sluitend bewijs voor de effecten van BoekStart aangezien het om een tussenverslag gaat. Maar de resultaten maken wel aannemelijk dat BoekStart de leesinteresse en leesontwikkeling vergroot. Eerder onderzoek toonde aan dat BoekStart een positief effect heeft op de taalontwikkeling van jonge kinderen.³¹ Het lopende onderzoek kijkt naar de effecten op de langere termijn.

De twee andere onderzoeken zijn evaluaties van de Bibliotheek op school in respectievelijk het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs³². In deze onderzoeken wordt gekeken in hoeverre de stimuleringsmaatregelen de leesmotivatie, -frequentie en -vaardigheid beïnvloeden. Op dit moment is van het onderzoek naar de Bibliotheek op school in het basisonderwijs de eerste activiteit afgerond: een meta-analyse naar de effecten van leesmotivatie bevorderende programma's³³. Uit de analyse blijkt over het algemeen dat interventies op het gebied van leesmotivatie een statistisch klein, maar positief effect hebben. De meest effectieve programma's ter bevordering van de leesvaardigheid en -motivatie zijn programma's een combinatie maken van een focus op redenen om te lezen met aandacht voor de bevordering van positieve zelfevaluatie. Andere effectieve programma's zijn programma's die interesses van leerlingen aanspreken, de autonomie ondersteunen of de sociale motivatie aanspreken. Ter bevordering van de leesmotivatie in het bijzonder zijn programma's die competentiegevoelens ondersteunen effectief. En ter bevordering van de leesvaardigheid zijn dat de programma's die (beheersings-)doelen stellen. Verder bleek dat de effecten op leesmotivatie significant groter waren voor zwakke lezers dan voor gemiddelde lezers. Ook bleek dat het inzetten van externe beloningen een negatief effect heeft. En de effecten van programma's op het gebied van begrijpend lezen bleken significant groter voor leerlingen in het voortgezet onderwijs dan voor leerlingen in het basisonderwijs. Dit is te verklaren doordat in het

²⁹ M. de Bondt- (2017). Tussenverslag Lange-Termijn Effecten van *BoekStart* voor Baby's: Kleuters Tonen meer Interesse en Plezier in Lezen. VU Amsterdam.

³⁰ Bijvoorbeeld: Het is niet met zekerheid te zeggen dat verschillen tussen de *BoekStart* groep en de controlegroep het gevolg zijn van deelname aan *BoekStart*.

³¹ Eburon (2015). *BoekStart* maakt baby's slimmer.

³² R. van Steensel (2017). Onderzoeken de *Bibliotheek op school* in het basisonderwijs en vmbo.

³³ R. van Steensel; L. van der Sande., W. Bramer. & L. Arends (2017). Effecten van leesmotivatie-interventies. Uitkomsten van een meta-analyse. Erasmus Universiteit Rotterdam.

voortgezet onderwijs kennis wordt overgedragen via boeken en er een groter belang is bij de inzet van goede leesinterventies.

De Bibliotheek op school- basisonderwijs is een bewezen effectief programma. Eerder onderzoek heeft aangetoond dat basisschoolleerlingen een betere leesvaardigheid hebben op scholen die deelnemen aan *de Bibliotheek op school*.³⁴ Er blijkt daarnaast een grotere leesmotivatie op de scholen die deelnemen aan *de Bibliotheek op school*, maar dat geldt alleen voor meisjes. In vervolgonderzoek wordt ook gekeken naar de effecten op vmbo-leerlingen. Voor het vmbo is deze interventie nog niet effectief bewezen.

4.6 Leesbevorderingsnetwerken

Ambitie eind 2018: 90% van de basisbibliotheken werkt samen in een leesbevorderingsnetwerk

Resultaat eind 2016: Doelstelling bereikt

Vanaf 2008 heeft het programma *Kunst van Lezen* ingezet op het opzetten van netwerken om leesbevorderingsprogramma's met name op lokaal niveau te borgen in het beleid van de diverse samenwerkende partners. Die leesbevorderingsnetwerken kunnen er zijn op strategisch, beleidsmatig en uitvoerend niveau. Die programma's moeten daarbij deel uit maken van een netwerk van bibliotheekorganisaties, kinderopvang, onderwijsinstellingen en andere instellingen die gericht zijn op het welzijn van kinderen en gezinnen. Eind 2018 moet zeker 90% van de openbare bibliotheken binnen een leesbevorderingsnetwerk samenwerken met de lokale overheid en met andere instellingen. Het *Feitenrelaas* vermeldt daarover dat de doelstelling van 90% reeds behaald is, omdat rondom de uitvoering van *BoekStart* en *de Bibliotheek op school* altijd voordeliger netwerkafspraken gemaakt worden tussen verschillende partijen.³⁵

Eén van de ambities van *Kunst van Lezen* is dat partijen via de netwerken op strategisch niveau meer inzetten op preventie. *Kunst van Lezen* wil hiervoor een selectie van bibliotheken maken die gevorderd zijn in de integratie van de aanpak rond leesbevordering van nul tot achttien jaar en actief inzetten op een doorgaande lijn basisvaardigheden. Op basis van goede voorbeelden zal vanaf het najaar van 2017 geïnvesteerd worden in pilots waarbinnen duurzaam wordt ingezet op het voorkomen van laaggeletterdheid.

³⁴ Eburon (2016). Onwillige lezers: onderzoek naar redenen en oplossingen.

³⁵ Feitenrelaas Kunst van Lezen. 2017. P. 28

5 Conclusie Leesbevordering - Actielijn 3

Voor het actieprogramma *Tel mee met Taal* zijn de volgende doelen opgesteld:

1. De aanpak van laaggeletterdheid is gericht op het verhogen van de zelfredzaamheid, participatie en/of ontwikkelingsmogelijkheden van mensen die hierin worden geremd vanwege beperkte taal-, reken-, en digitale vaardigheden.
2. In elke arbeidsmarktregio komt tussen gemeenten en lokale partners een duurzame samenwerking tot stand om de laaggeletterdheid te voorkomen en aan te pakken.
3. In de periode 2016-2018 verbeteren tenminste 45.000 Nederlanders hun taalbeheersing zodanig dat zij aantoonbaar beter scoren op taalbeheersing en maatschappelijke participatie, waaronder arbeidsdeelname.
4. In 2018 worden in totaal 1 miljoen jonge kinderen tot en met de basisschooleeftijd bereikt met leesbevorderingsactiviteiten, zodat hun taalvaardigheid en leesplezier toenemen.

Binnen het actieprogramma *Tel mee met Taal* is de actielijn Leesbevordering een van de actielijnen die bijdraagt aan het behalen van de opgestelde hoofddoelstellingen van het actieprogramma³⁶. De derde actielijn draagt bij aan de eerste twee en aan de laatste doelstellingen van het actieprogramma. In deze module hebben we gekeken naar het bereik van de actielijn en de bijdrage aan de hoofddoelstellingen. We concluderen daaruit dat de actielijn bijdraagt aan zowel de vierde (kwantitatieve) als beide eerste (beide kwalitatieve) doelstellingen van actieprogramma.

Eén van de hoofddoelstellingen van het actieprogramma *Tel mee met Taal* is dat in 2018 in totaal 1 miljoen jonge kinderen tot en met de basisschooleeftijd bereikt worden met leesbevorderingsactiviteiten, zodat hun taalvaardigheid en leesplezier toenemen. Om dit te kunnen bereiken wordt er gestreefd naar het uitbreiden van de programma's *BoekStart* en de *Bibliotheek op school* zodat meer kinderen en jongeren bereikt gaan worden. Tevens slot wordt samenwerking binnen een leesbevorderingsnetwerk tussen openbare bibliotheken en lokale overheid en instellingen gestimuleerd. De ondersteuning aan de geplande 1 miljoen kinderen is succesvol wanneer alle partners van *Kunst van Lezen* tevreden zijn over het programma en de samenwerking en wanneer kinderen en jongeren een verbetering van het leesgedrag en leesmotivatie doormaken. Gelieerd aan deze doelstellingen is een aantal onderzoeksvragen opgesteld.

De geplande activiteiten binnen het leesbevorderingsprogramma lijken goed op schema te liggen om de hoofddoelstelling en de daarvan afgeleide subdoelstellingen van *Tel mee met Taal* eind 2018 te behalen. Eind 2016 werden ruim 676.000 kinderen bereikt (68%). Eind 2017 verwacht Stichting Lezen 860.000 kinderen te bereiken en eind 2018 op de nagestreefde 1 miljoen kinderen uit te komen.

Een resultaat dat deze verwachting lijkt te ondersteunen is het feit dat bijna alle openbare bibliotheken *BoekStart* al hebben ingevoerd. Op het moment van onderzoek is er slechts nog één openbare bibliotheek die niet deelneemt. Ouders kunnen op dit moment dus vrijwel in elke bibliotheek terecht voor *BoekStart*. Bovendien worden vrijwel alle ouders met pasgeboren baby's passief geïnformeerd over het bestaan van *BoekStart* via het groeiboekje dat ze ontvangen.

Het is de ambitie om ouders niet alleen te informeren, maar ook om iets meer dan de helft van de Nederlandse baby's in aanraking te laten komen met *BoekStart*. Met nog anderhalf jaar te gaan, ligt het programma op schema om de doelstellingen voor eind 2018 te behalen. Om de resterende 20% te bereiken, wordt ingezet op de kinderopvang en op consultatiebureaus via de

³⁶ In de onderzoeksverantwoording in de bijlage hebben we een overzicht van alle doelstellingen per actielijn opgenomen.

BoekStartcoach. Het programma BoekStart voor baby's ligt daarmee op schema voor het behalen van de doelstellingen eind 2018.

Het op schema liggen om de doelstelling te behalen geldt ook voor het programma BoekStart in de kinderopvang. Op het moment van dit onderzoek neemt al 88% van de bibliotheken deel aan BoekStart in de kinderopvang. Het programma heeft daarmee de ambitie van 85% reeds behaald. Hoewel het niet bekend is hoeveel kinderopvanginstellingen (kinderdagverblijven of peuterspeelzalen) gemiddeld in een werkgebied deelnemen, is wel bekend dat meer dan 57.000 kinderen één of meerdere dagdelen gebruik maken van deze instellingen.

Naast BoekStart is ingezet op implementatie en uitbereiding van het programma de Bibliotheek op school. Het gestelde doel dat 85% van de openbare bibliotheken het programma de Bibliotheek op school po uitvoert, is eind 2016 al vrijwel helemaal bereikt. De doelstelling om ook 60% van de leerlingen in het werkgebied te bereiken, is nog niet behaald: halverwege de periode ligt het percentage op 43,5%. Met de Bibliotheek op school po werden eind 2016 ongeveer 562.500 kinderen bereikt. De bibliotheken die niet deelnemen, voeren een eigen educatief programma uit. Met deze bibliotheken zal in de komende jaren intensievere samenwerking gezocht worden.

De ambitie voor het vmbo programma de Bibliotheek op school eind 2018 lijkt behaald te kunnen worden. De Bibliotheek op schoolprogramma's voor havo/vwo, mbo en de pabo zijn nog in ontwikkeling.

Naast de programmaonderdelen BoekStart en de Bibliotheek op school is vanaf 2008 ingezet op het opzetten van (boven)lokale netwerken om uitgevoerde leesbevorderingsprogramma's te borgen in het beleid van de diverse samenwerkingspartners. Vóór eind 2018 is het de doelstelling dat 90% van de openbare bibliotheken samenwerkt in een leesbevorderingsnetwerk. Deze doelstelling is reeds behaald omdat rondom de uitvoering van BoekStart en de Bibliotheek op school voorwaardelijke netwerkafspraken gemaakt zijn tussen verschillende partijen. Actielijn 3 draagt op deze wijze bij aan het nastreven van de kwalitatieve doelstelling omtrent het opzetten van een duurzame infrastructuur in elke regio.

De ondersteuning aan de geplande 1 miljoen kinderen is daadwerkelijk succesvol wanneer hun taalvaardigheid en leesplezier toegenomen zijn. Wetenschappelijke (vervolg)onderzoeken tonen aan dat de programma's BoekStart voor baby's en de Bibliotheek op school basisonderwijs bewezen effectief zijn om de leesvaardigheid van kinderen te vergroten en een positieve leesmotivatie en leesattitude te stimuleren. In lopend onderzoek wordt onderzocht wat hiervoor de bepalende onderdelen zijn.

We concluderen op grond van bovenstaande dat de realisatie van de doelen voor deze actielijn zodanig op schema ligt dat de kans zeer groot is dat de gestelde ambities voor 2018 binnen deze actielijn behaald zullen worden.

Over Ecorys

Ecorys is een toonaangevend internationaal onderzoeks- en adviesbureau dat zich richt op de belangrijkste maatschappelijke uitdagingen. Door middel van uitstekend, op onderzoek gebaseerd advies, helpen wij publieke en private klanten bij het maken en uitvoeren van gefundeerde beslissingen die leiden tot een betere samenleving. Wij helpen opdrachtgevers met grondige analyses, inspirerende ideeën en praktische oplossingen voor complexe markt-, beleids- en managementvraagstukken.

Onze bedrijfsgeschiedenis begon in 1929, toen een aantal Nederlandse zakenlieden van wat nu beter bekend is als de Erasmus Universiteit, het Nederlands Economisch Instituut (NEI) oprichtten. Het doel van dit gerenommeerde instituut was om een brug te slaan tussen het bedrijfsleven en de wereld van economisch onderzoek. Het NEI is in 2000 uitgegroeid tot Ecorys.

Door de jaren heen heeft Ecorys zich verspreid over de wereld met kantoren in Europa, Afrika, het Midden-Oosten en Azië. Wij werven personeel met verschillende culturele achtergronden en expertises, omdat wij ervan overtuigd zijn dat mensen met uiteenlopende eigenschappen een meerwaarde kunnen bieden voor ons bedrijf en onze klanten.

Ecorys excelleert in zes werkgebieden:

- transport en mobiliteit;
- economie en innovatie;
- energie, water en klimaat;
- regionale ontwikkeling;
- overheidsfinanciën;
- gezondheid en onderwijs.

Ecorys biedt een duidelijk aanbod aan producten en diensten:

- voorbereiding en formulering van beleid;
- programmamanagement;
- communicatie;
- capaciteitsopbouw (overheden);
- monitoring en evaluatie.

Wij hechten waarde aan onze onafhankelijkheid, onze integriteit en onze partners. Ecorys geeft om het milieu en heeft een actief maatschappelijk verantwoord ondernemingsbeleid, gericht op meerwaarde voor de samenleving en de markt. Ecorys is in het bezit van een ISO14001-certificaat dat wordt ondersteund door al onze medewerkers.

Manon Janssen,
Chief Executive Officer & Chair of the Board of Management

Over het Verwey-Jonker Instituut

Het Verwey-Jonker Instituut is een onafhankelijk onderzoeksbureau. Met onze expertise en onderzoek naar actuele vraagstukken geven we op het gehele sociaal-maatschappelijk terrein richting aan beleidsontwikkeling en uitvoering. Met ons werk willen we een bijdrage leveren aan een krachtige samenleving met oog voor iedereen. Onze onderzoekers doen hun werk integer en gedreven, zonder winstoogmerk. Het zijn inhoudelijk sterke wetenschappers met oog voor actuele sociale dilemma's. Ze zijn scherp op nieuwe ontwikkelingen en beheersen een verscheidenheid aan kwalitatieve en kwantitatieve onderzoeksmethoden. Opdrachtgevers gebruiken de resultaten van ons werk om richting te geven aan hun beleidsontwikkeling en ter ondersteuning van hun praktijk. De resultaten van ons onderzoek worden actief en kosteloos beschikbaar gesteld aan derden, zodat ze ten volle kunnen bijdragen aan de verbetering van de samenleving.

Ons onderzoek gebeurt op verzoek van lokale, provinciale, landelijke of internationale opdrachtgevers. Onze belangrijkste opdrachtgevers zijn de ministeries van SZW, Veiligheid en Justitie, VWS, BZK, OCW en Infrastructuur en Milieu en provincies, gemeenten, maatschappelijke ondernemers, sociale partners en (groepen) burgers zoals patiëntenorganisaties. Voor hen voeren we in opdracht onderzoek uit, soms via eigen methodieken (zoals PaJA!). Daarnaast hebben we de regie over verschillende programma's, zoals Kennisplatform Integratie & Samenleving, Kenniswerkplaats Transformatie Jeugd Amsterdam (KeTJA) en Zorgin2030.nl.

Kernwoorden in het onderzoek van het Verwey-Jonker Instituut zijn actueel, wetenschappelijk en maatschappelijk belang. In ons onderzoek komen meestal drie perspectieven samen, van burgers, instellingen en overheden. Ons onderzoek naar sociale problemen en kansen speelt zich af in meerdere domeinen van de samenleving. Ons onderzoek hebben we ingedeeld in 15 thema's: armoede, buurten, decentralisaties, diversiteit, jeugd, onderwijs, opvoeding, ouderen, participatie, seksueel en huiselijk geweld, sport, veiligheid, werk en inkomen, Wmo en zorg. We streven naar cumulatie van kennis en zorgen dat ons empirisch onderzoek altijd richtinggevend is voor de ontvanger. Onze focus ligt op de sociaal-maatschappelijke facetten van beleidsterreinen. Daarbij opereren we vaak op de raakvlakken tussen die gebieden. De programmatische opzet zorgt er voor dat het onderzoek met substantie aansluit bij actuele beleidsvragen en praktijkbehoeften.

Het Verwey-Jonker Instituut stelt hoge eisen aan de kwaliteit van het onderzoek. Met onze ISO-certificering kunt u erop rekenen dat opdrachten goed, op tijd en volgens actuele kwaliteitsnormen worden uitgevoerd. Bij het Verwey-Jonker Instituut werken ongeveer veertig wetenschappelijk medewerkers met een ondersteunende staf. Het instituut staat onder leiding van de voorzitter van de raad van bestuur dr. Majone Steketee.

Postbus 4175
3006 AD Rotterdam
Nederland

Watermanweg 44
3067 GG Rotterdam
Nederland

T 010 453 88 00
F 010 453 07 68
E netherlands@ecorys.com
K.v.K. nr. 24316726

W www.ecorys.nl

Sound analysis, inspiring ideas